

تبیین و رتبه بندی معیارهای معماری مراکز فرهنگی در روانشناسی محیطی، جهت برگزاری مراسم

آیینی براساس تداعی خاطر

رضوانه منصوری^۱، فرح حبیب^{۲*}، آزاده شاهچراغی^۳

(۱) دکتری تخصصی معماری، گروه معماری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

(۲) استاد گروه معماری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

(۳) دانشیار، گروه معماری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

*نویسنده مسئول: f.habib@srbiau.ac.ir

تاریخ پذیرش مقاله ۱۴۰۱/۱۰/۲۹

تاریخ دریافت مقاله ۱۴۰۱/۰۹/۲۴

چکیده

تاریخ هر کشور موجب شکل گیری ویژگی های روانی افراد و در پی آن فرهنگ آن جامعه میشود. فرهنگ هر جامعه نیز بر روانشناسی محیطی معماری تأثیر مستقیم و بسزایی دارد. لذا ایجاد مرکزی برای شناسایی و نمایش این آیین ها و سنت ها مورد توجه عموم شهرها با فرهنگ های متنوع و گوناگون قرار دارد. در واقع ایجاد مکانی که هنرمندان در آن دغدغه های ذهنی خود را از مسائل گوناگون در قالب هنر و فرهنگ جهت تأثیرگذاری روی افراد جامعه عرضه نماید مورد نیاز است. مکانی به عنوان مرکز فرهنگی که مخاطبان در آن می توانند با توجه به فرهنگ و آیین های آن شهر در گسترش تعاملات اجتماعی و تشکیل لوح روحی-ذهنی خلاقانه کوشا باشد. روش پژوهش آمیخته ی کمی-کیفی و به صورت کاربردی و با رویکرد توصیفی-پیمایشی است. روش عملیاتی کمی پژوهش به صورت پیمایشی است. که پرسشنامه ای با استفاده از طیف پنجگانه لیکرت ارزش گذاری و تهیه شد، و بر اساس نمونه گیری هدفمند توسط ۵۰۰۰ مراجعه کننده، ۳۲۰ نفر از واجدین شرایط به صورت میدانی برگردید. روش نمونه گیری تصادفی بوده است و جامعه آماری پس از جمع آوری داده به تفکیک خصوصیات دسته بندی گردید. در نهایت با جمع آوری و تحلیل داده های حاصل در نرم افزار SPSS و با استفاده از واریانس آزمون فریدمن، وزن هر یک از شاخص ها تعیین شد و سپس اولویت بندی گردید. نتایج پژوهش نشان داد شاخص های میزان حفظ سنت ها و رسوم جامعه در راستای تقویت غرور ملی، برخورداری از فضای باز و ارتباط با آسمان، دارای بالاترین اولویت هستند و با توجه به وزن دهی صورت گرفته، بالاترین میزان اهمیت را دارا می باشند.

کلید واژگان: روانشناسی محیطی، مراکز فرهنگی، مراسم آیینی.

مقدمه

است و فضاهای عمومی قابلیت های متنوعی در این زمینه دارند (رنجبر، ۱۳۸۰، ۲۲). در فضاهای شهری که به عنوان بناهای عمومی معرفی شده اند و دارای کاربری هایی مشخص همچون فرهنگی، تجاری، خدماتی هستند، کمبود این گونه فضاها که میزانی از نیازها و خواسته های اجتماعی افراد را فراهم کنند به چشم می خورد. این گونه فضاها باید علاوه بر دارا بودن ویژگی های یک فضای عمومی مطلوب بستر مناسبی را

با گسترش جوامع انسانی و ارتقای نیازهای اجتماعی بشری برای زندگی بهتر و محدودیت های فضاهای مسکونی برای انجام برخی از آن ها ضرورت حضور در فضاهایی جمعی جهت انجام برخی از فعالیت های انسان از اهمیت زیادی برخوردار شده است (پروشانسکی^۱، ۱۹۷۸، ۳۲). تأمین نیاز انسان به ایجاد ارتباط با دیگران و در کنار جمع بودن مستلزم وجود فضاهای جمعی معین

^۱ Proshansky

بندی آن جهت ائه راهبرهای موثر صورت گرفت تا جهت پاسخگویی به دغدغه های پژوهش، راهگشا واقع گردد.

پرسش های پژوهش عبارتند از:

- ۱- معیارها و شاخص های طراحی مراکز فرهنگی به منظور برگزاری آیین های ملی و مذهبی چیست؟
- ۲- وزن دهی و اولویت بندی معیارها و شاخص های مؤثر در معماری مراکز فرهنگی به منظور برگزاری مراسم آیینی چیست؟

تعریف فرهنگ

پس از به وجود آمدن علوم چون جامعه شناسی و مردم شناسی و زیست شناسی و... پرسش های جدیدی به وجود آمد که به اختلافات بنیادین این علوم و تفاوت های آنان می پرداخت. برای پاسخ به این پرسش ها به مفهوم جدیدی نیاز است که آن مفهوم، فرهنگ است. واژه فرهنگ همه جا مطرح است اما همیشه در هاله ای از ابهام قرار داشت. لذا نیاز به تعریف این واژه احساس می شد. تعاریف متعددی از آن به وجود آمد، از جمله دو تصور عام (تعریف تایلور) و خاص (تعریف بؤاس) از فرهنگ تایلور، مردم شناس انگلیسی، فرهنگ را "آن کل پیچیده ای می داند که شناخت ها، باورها، هنر، اخلاق، آداب و رسوم و دیگر توانایی ها یا عاداتی را که به وسیله انسان، به عنوان عضو جامعه کسب می گردد، شامل می شود" تایلور فرهنگ را تعبیری از کل زندگی انسان و اکتسابی می داند (جوان فروزنده، ۱۳۹۰، ۴۰). بؤاس چون پیش از مردم شناسی، جغرافی دان بود، در تعریف فرهنگ، بسیار بر نژاد تأکید داشت. او بعدها تعریف تایلور را پذیرفت. او مردم شناسی را به عنوان علم مشاهده مستقیم در نظر گرفت. بؤاس در مطالعه فرهنگ، معتقد به شناخت کامل فرهنگ بود. او فرهنگ را منحصر به فرد و خاص می دانست، لذا معتقد به نسبی گرایی فرهنگی بود. به نظر او، "هر فرهنگ از یک اسلوب ویژه برخوردار است که از طریق زبان و باورها و آداب و رسوم و نیز هنر خود را نشان می دهد". دورکیم علی رغم اینکه پدیده های اجتماعی را دارای بعد فرهنگی می دانست، ولی از مفهوم فرهنگ استفاده نمی کرد. دورکیم

برای فعالیت های جمعی و اجتماعی فراهم آورند. چنین فضاهاهایی در صورت وجود اغلب فاقد طراحی مناسب و از پیش تعیین شده بدین منظور هستند همچنین فضاهاهایی فرهنگی که بستر مناسبی را برای فعالیت های جمعی و اجتماعی فراهم آورند، نیستند تا بتوانند علاوه بر حضور و مانایی افراد گوناگون در بنا باعث ترغیب به ایجاد حفظ آیین ها و سنت های گذشتگان در این مکان های فرهنگی شوند. بناهای فرهنگی باید بتوانند پذیرای گستره زیادی از افراد با خصوصیات مختلف اجتماعی به ویژه گروه های سنی، جنسیتی، اجتماعی در خود باشند. در این راستا، تحقق نیافتن بسیاری از پروژه های فرهنگی پیشنهادی طراحی شهری موجب شد تا صاحب نظران به بررسی علل این مسئله و به طور کلی به بررسی زمینه های امکان پذیری مداخلات طراحی در حوزه فضاهاهایی فرهنگی بپردازند. چرا که امروز معماران معاصر هر کدام مسیر جداگانه ای را برای طراحی مراکز فرهنگی اتخاذ نموده اند؛ و نوعی بی سامانی و بی هویتی در روند شکل گیری این بناها به چشم می خورد که بعضاً با هویت و فرهنگ ایرانی تناسبی ندارد و تداعی خاطر مطلوبی از گذشته در ذهن مخاطب به وجود نمی آورد که مخاطب بتواند در این همانی بین انسان و محیط جذب فضای فرهنگی گردد و در جهت ارتقاء خلاقیت و پاسخگویی به دغدغه های روانی افراد اثر گذار باشد. با توجه به این مسئله، نیاز به ارائه معیارهای مشخص در ارائه راهبردهای موثر برای معماری این فضاها براساس تعاملات بین فردی و روانشناسی محیط است. هدف اصلی پژوهش حاضر تبیین و رتبه بندی معیارهای روانشناسی محیطی در معماری مراکز فرهنگی، جهت برگزاری مراسم آیینی براساس تداعی خاطر است. به منظور دستیابی به هدف مذکور، ابتدا مروری بر متون نظری مرتبط انجام گرفت و معیارها و شاخص های مؤثر در فرآیند تحقق پذیری موضوع شناسایی شد. سپس با ابزار پرسشنامه، میزان اهمیت هر یک از معیارها و شاخص ها مشخص شده و اولویت بندی و رتبه

فراگردهایی است که برای بقای جامعه ضرورت دارند یا در جهت تأیید دوباره پایبندی جامعه به ارزش‌ها و باور داشت‌های خاص عمل می‌کنند (مارکس^۱، ۱۹۹۲، ۴۲). بیشتر مکاتب فکری و رشته‌های گوناگون علوم مربوطه، ریشه و علل شکل‌گیری آیین‌ها را عموماً در دودسته جای‌داده‌اند؛ بنیاد برخی از آیین‌ها صرفاً بر اسطوره‌ها و پنداشته‌ای افسانه‌ای و برخی دیگر بر وقایع و رخدادهای تاریخی است (میچل^۲، ۱۹۹۶، ۷۰).

آیین و سنت و رابطه آن با مجموعه فرهنگی

آیین‌های مبتنی بر اسطوره، یک شکل نمایشی از پندارهای ذهن ابتدایی در جوامع و تفسیر و تعبیر عینی و عملی اندیشه‌های سازنده این پندارهاست در صورتی که آیین‌های مبتنی بر واقعه‌های تاریخی شکل نمایشی رفتارهایی هستند که در بیرون از ذهن و پندار مردم و در حیات تاریخی اجتماعی جامعه رخ داده‌اند و مردم در آن رویدادها شرکت داشته، یا شاهد آن بوده‌اند. " (صابری، ۱۳۹۰، ۱۰۱). مراسم آیینی، زمان اساطیری را در هر لحظه باز می‌آفریند و وقایع ازلی را از نو تجدید می‌نماید. زمان اساطیری برخلاف زمان منطقی، زمانی مملو از خصایص و کیفیت‌های گوناگون است و در هر لحظه زمانی به سبب رویداد حادثه آیینی خاص یا واقعه دینی، کیفیتی خاص و مرموز می‌پذیرد که آن لحظه به‌خصوص را از لحظه‌های دیگر متمایز می‌کند (سرخ کمال، ۱۳۹۰، ۸۵). از ویژگی‌های مراسم آیینی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: در انجام دادن هریک از این مراسم‌ها، تن انسان و اشیا، با مهارت و استادی خاصی به کار گرفته می‌شود، مانند: سینه‌زنی، نخل گردانی، زنجیرزنی. مردم در طول مراسم، «برهم‌کنش» یا تأثیر متقابل دارند و این‌گونه مراسم‌ها اغلب، باعث تشدید این برهم‌کنش‌ها می‌شود.

یک جامعه‌شناس بود ولی او نیز همانند بؤاس در تعریف فرهنگ به‌نوعی نسبییت فرهنگی معتقد بود. او تعریفی انعطاف‌پذیر از تمدن داشت و ویژگی‌های فرهنگی مختلف را خاص جوامع خاص می‌دانست. بدین ترتیب او به‌نوعی "ناحیه فرهنگی" معتقد بود (دانشپور، ۱۳۸۸، ۵۴). دورکیم تعریفی نظام‌مند از فرهنگ ندارد اما تعریف او از جامعه بر درک او از فرهنگ و تمدن، تأثیر بسیار داشت. امروزه مفهوم فرهنگ، همه سودمندی خود را برای علوم اجتماعی حفظ کرده است. تخریب تصویری که از فرهنگ در نخستین کاربردهای این مفهوم وجود داشت و با نوعی بنیان‌گرایی و "اسطوره ریشه‌ها" همراه بود که برای هر فرهنگ خالص فرض می‌شد، مرحله‌ای بود ضروری، و پیشرفتی معناشناختی را امکان‌پذیر ساخت. بدین ترتیب توانستند بعد ارتباطی همه فرهنگ‌ها را آشکار سازند (کلانتری، ۱۳۸۹، ۸۸).

از میان منابع فرهنگی مختلف مانند خانواده، آموزش و پرورش و غیره که ذهن انسان‌ها یا محتوای آن یعنی فرهنگ انسان‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهند، فضاها و فرهنگی شهری بسیار دارای اهمیت هستند (آلتمن، ۱۳۸۲). از آنجایی که ذهن یا فرهنگ انسان‌ها هدایت‌کننده و شکل‌دهنده رفتارها و کنش‌های اجتماعی روزمره ما می‌باشند، بنابراین در صورت وجود رفتارهای ناپسند و یا ناهنجار مانند عدم رعایت قوانین رانندگی و حتی بسیار حادثه‌تر مانند انحرافات از جمله اعتیاد، بهترین و آسان‌ترین راه برای تغییر در این‌گونه رفتارهای اجتماعی افراد، فضاها و فرهنگی شهری مانند سینماها، تئاترها، پارک‌ها، مطبوعات، فرهنگسراها، کتابخانه‌ها، موزه‌ها، رسانه‌های تصویری، نمایشگاه‌های مختلف، و کلاس‌های آموزشی و غیره می‌باشند (اکبری، ۱۳۸۷، ۶۱).

دسته‌بندی آیین‌ها و سنت‌ها

در یکی از تقسیم‌بندی‌های مهم، آیین‌ها به دودسته عمده "مراسم گذار" و "آیین‌های تقویت" تقسیم می‌شوند. آیین‌های نوع دوم معمولاً معطوف به طبیعت یا کل جامعه هستند. هدف این دسته از آیین‌ها تقویت یا تحکیم

¹ Marcus
² Mitchell

در هر رسم غالباً اشیاء مختلفی به کار برده می‌شوند که معمولاً جنبه نمادین دارند و گاه تمام مراسم، حول همان عنصر نمادین می‌چرخد، مانند: صلیب، عَلم و نخل.

ادبیاتی که در مراسم آیینی به کار گرفته می‌شود، معمولاً از نوع خاص بوده و با ادبیات رسمی مردم متفاوت است. مراسم آیینی غالباً بازمان و مکان خاص ارتباط و پیوند دارد مانند: محرم، کریسمس، عید پاک.

تحذیر و اجتناب، از عناصر رایج مراسم آیینی است، به طوری که مردم به هنگام اجرای این گونه مراسم‌ها، از اعمال و گفتار خاصی دوری می‌کنند و به اشیاء خاصی تمسک می‌جویند. این گونه پرهیزها و اجتناب‌ها، مفهوم و موقعیت مراسم را تشدید می‌کند و بدان حالت تقدس بیشتری می‌بخشد، مثل: ترک شیرینی و جشن و موسیقی و ... در ایام تاسوعا و عاشورا و شب‌های قدر.

موضوعات غیر تجربی و موجودات فوق طبیعی، زمینه بسیاری از این مراسم‌ها را تشکیل می‌دهند. این که این موضوعات و موجودات، نمادهای خدا پنداشته می‌شوند یا موضوعاتی هستند که در پس آن‌ها حقیقت و واقعیتی نهفته است، به نقش اصلی آن‌ها در گرایش دادن احساسات و عواطف شرکت‌کنندگان، به ماورایی بودن مراسم و حضورشان در محضر خداوند و نظارت روح‌های مقدس و متعالی برمی‌گردد. با این حال، مراسم، ممکن است ظاهری کاملاً دنیوی داشته باشد، مثل مراسم شب بَرَات، که با پختن و خیر کردن حلوا و حضور بر مزار مردگان در شب جمعه آخر سال شمسی، همراه است (تایلور^۱، ۱۹۸۵، ۱۱۹).

پیشینه پژوهش

منصوری و ثقفی اصل، ۱۳۹۹، در پژوهشی با عنوان "شناسایی عوامل موثر در برنامه ریزی معماری مراکز فرهنگی بر اساس تقویت تعاملات اجتماعی شهروندان" این مسئله پرداختند که با گسترش جمعیت و افزایش سطح نیازهای اجتماعی بشر برای فراهم کردن زندگی

بهتر و همچنین محدودیت‌هایی که انسانها در فضای مسکونی با آن رو به رو هستند، ضرورت حضور در فضاهای جمعی از اهمیت زیادی برخوردار است. فضاهای فرهنگی به دلیل دارا بودن برنامه های متنوع به همراه سایر عملکردها، زمینه مناسبی را برای برقراری تعاملات اجتماعی ایجاد میکند. در نتیجه توجه به ابعاد اجتماعی فضا در طراحی بناهای فرهنگی و یافتن ارتباط بین کیفیت های فضایی و مفاهیم اجتماعی از جمله اجتماع پذیری، در موفقیت این فضاها از اهمیت زیادی برخوردار است. هدف از مقاله حاضر بررسی عوامل تاثیرگذار در طراحی مجموعه های فرهنگی و رابطه آن با تعاملات اجتماعی در این مجموعه ها می باشد. این پژوهش از نظر نوع تحقیق کاربردی از نظر ماهیت توصیفی و تحلیلی است. به منظور گردآوری داده ها از روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شد. جامعه آماری پژوهش را کارشناسان و متخصصین معماری و برنامه ریزی شهری تشکیل میدادند. حجم نمونه در نظر گرفته شده ۴۵ نفر بود. در جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدلسازی معادلات ساختاری در محیط نرم افزار pls استفاده شد. نتایج پژوهش حاکی از آن بود که فاکتورهای اجتماعی، کالبدی و محیطی در برنامه ریزی معماری مراکز فرهنگی در جهت تقویت تعاملات اجتماعی موثر است.

زمان وزیری و ناصر المعمار، ۱۳۹۶، در پژوهشی با عنوان "بررسی نقش فضاهای عمومی در کل گیری پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی (نمونه موردی: مرکز فرهنگی مدياتک سندایی)" به این مسئله پرداخته اند که گرایش به زندگی ماشینی و حضور گسترده وسایل نقلیه و جدایی گزینی مردم از فضاهای عمومی و همچنین نادیده گرفتن ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی نهفته در فضاهای عمومی موجب شده که برخی از فضاهای عمومی اهمیت و نقش خود را از دست بدهند. در دهه‌های اخیر تلاش زیادی برای ایجاد فضاهای عمومی جهت شکل گیری پایداری اجتماعی به خصوص

¹ Taylor

در مجموعه های فرهنگی شده است که حضور افراد در این فضاها سبب اجتماع پذیری فضاها را عمومی شده است. افراد جامعه در فضاها معماری که به منظور برقراری تعامل اخته شده است فرهنگ و روابط خود را زنده نگه می دارند و فضاها را عمومی به عنوان بخشی از فضاها فرهنگی مردم را به صورت اختیاری و برای انجام فعالیت های فرهنگی و اجتماعی فراهم می آورند. روش تحقیق در این پژوهش از نوع توصیفی و تحلیلی است.

منصوری و ثقفی اصل، ۱۳۹۷، در پایان نامه ای با عنوان "طراحی مرکز فرهنگی به منظور برگزاری آیین های ملی و مذهبی" به راهنمایی دکتر آرش ثقفی اصل، به این مباحث پرداختند که آیین های ملی و مذهبی که ریشه های عمیق و معناداری در فرهنگ و سنن هر ملیتی دارند، نقش مهم و اساسی در جهت ارتقاء فرهنگ دارند، بدین منظور طراحی مرکز فرهنگی که متناسب با معیارها و شاخص های طراحی آثار فرهنگی در آن دین یا آیین به خصوص باشد، در جهت برگزاری این مراسم ها بسیار پر اهمیت است. بدین منظور پس از بررسی و دسته بندی آراء و نظرات صاحب نظران معیارها و شاخص هایی دسته بندی گردید، که در ادامه راهکارهای طراحی جهت احراز و ظهور آن ها برای حصول نتیجه نهایی و ارائه یک برنامه معماری راهگشا براساس آیین های ایرانی-اسلامی در مسیر معماران جهت اتخاذ شیوه های ماندگار تاثیر گذار باشد.

میرمحمدرضایی و ثبوتی، ۱۳۹۵، در پژوهشی با عنوان "باز زنده سازی مجموعه های فرهنگی گذشته نمونه موردی مرکز فرهنگی شهری خیابان ولیعصر تهران محدوده میدان ولیعصر چهار راه ولیعصر" مطرح کردند که معماری در گذشته به شکل مرکز محله شکل می گرفت، مثل میدان نقش جهان و نمونه های مشابه که به عنوان مراکز گردهمایی بودند امروزه احیای این مراکز ضروری به نظر می رسد. مرکز فرهنگی خیابان ولیعصر، مجموعه فرهنگی-مردمی است که در یکی از فرهنگی ترین و محله های پر ازدحام تهران می تواند عابرین، انسان های

فعالیت های پرهیاهوی زیادی را به داخل مجموعه بکشاند، تا شاید بتواند نقطه عطفی در میان چینی جاهای مترکم ساختمانی این محدوده باشد. مسئله اصلی طراحی فضایی برای تعاملات اجتماعی افراد از قشرهای مختلف جامعه است. فضایی با انعطاف پذیری بالا که بتواند در نگاه اول افراد مختلف به خصوص قشر فرهنگی جامعه را به خود جذب کند. این فضا متنوع، ساده و قابل انعطاف است. در خیابان پرازدحام ولیعصر و با توجه به رفت و آمد زیاد عابرین این مرکز فرهنگی امکان ایجاد تعاملی مثبت را پدید می آورد. برای دستیابی به این منظور مطالعه در مورد ابزار تعاملات ایرانی و ریشه های فرهنگی جامعه ایرانی امری ضروری است. به این منظور مقایسه فضاها جمعی ایرانی با نمونه های خارجی کمک می کند که اثر هویت ایرانی بودن خود را حفظ کرده و بتواند مخاطب ایرانی را به درستی جذب کند.

بلوچی و کریمی، ۱۳۹۵، در پژوهشی با عنوان "بازشناسی عناصر معماری معناگرا در طراحی مرکز فرهنگی هنری ایرانی اسلامی" پرداخته اند و هدف نهایی پژوهش آن است که با شناخت عمیق از مفاهیم و الگوهای ایرانی اسلامی از قبیل خلوص و سادگی، مرکزیت و درون گرایی، تجربه سکوت و گذر زمان، درون گرایی، احیای هویت معماری ایرانی، توجه به باطن آثار، سودمندی ارزشهای کیفی، اهمیت به وجه باطنی علاوه بر وجه ظاهری که عناصر سازنده معماری هستند را در یک مرکز فرهنگی هنری پیدا کرده تا بتوان علاوه بر احیای مجدد معنا، به زیرساختهای فرهنگی برای ارتقای جامعه دست یافت.

نعمتی پور و دیگران، ۱۳۹۵، در پژوهشی با موضوع "ارائه راهکارهایی جهت طراحی مرکز فرهنگی با رویکرد ارتقای تعاملات فرهنگی اجتماعی در سطح بین المللی (نمونه موردی: خانه فرهنگ ایران - ژاپن)" عنوان داشته اند که در این پژوهش با توجه به اشتراک های چشم گیر در مبانی فرهنگ ایران و ژاپن و تمایل دوسویه جهت گسترش تبادلات فرهنگی میان دو کشور، چگونگی

۳۲۰ نفر از واجدین شرایط به صورت میدانی برگردید. روش نمونه گیری تصادفی ساده بوده است. در نهایت با جمع آوری و تحلیل داده های حاصل در نرم افزار SPSS و با استفاده از آزمون فریدمن، وزن هر یک از شاخص ها تعیین شد و سپس اولویت بندی گردید.

معیارها و شاخص های معماری آثار فرهنگی در برگزاری مراسم آیینی

مجموعه فرهنگی فوق به جهت برگزاری آیین های ملی مذهبی برگزار خواهد شد با توجه به مؤلفه های موردبررسی در پژوهش حاضر، همان طور که بیان شد، شناسایی و امتیازبندی شاخص ها از طریق روش سلسله مراتبی انجام پذیرفت و سپس با بهره گیری از روش تحلیل عاملی اکتشافی به تجزیه و تحلیل شاخص های استخراج شده پرداخته شده است. که در ذیل شکل ۱ معیارها و شاخص های مورد مطالعه ارائه شده است.

طراحی خانه فرهنگ به عنوان راهکاری جهت ارتقاء تعاملات فرهنگی - اجتماعی ایران و ژاپن ارائه گردیده است. این مقاله در وهله نخست بر آن است که با ژرف اندیشی در فرهنگ دو کشور، به بن مایه های معمارانه دست یابد و سپس می کوشد با پیوند میان این دو، گام نخست را در جهت گسترش تبادلات میان دو کشور آغاز نماید. در پژوهش حاضر از روش تحقیق کیفی و توصیفی استفاده شده است و اطلاعات به روش کتابخانه ای و مشاهدات میدانی گردآوری شده است.

روش شناسی

انجام این پژوهش، به دنبال پاسخگویی به دو پرسش اساسی است: شاخص های مؤثر بر مراکز فرهنگی در جهت برگزاری مراسم آیینی چیست؟ و میزان اهمیت و وزن هر کدام از شاخص ها چقدر است؟ بدین منظور برای شناسایی و تعیین اهمیت شاخص های مذکور گام های زیر برداشته شده است:

ابتدا با مطالعات اسنادی مروری بر ادبیات موضوع صورت گرفته و سپس با روش تحلیلی تطبیقی اهم شاخص ها از میان نظریات اندیشمندان مختلف شناسایی شدند. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی مراجعان به مرکز فرهنگی مذهبی جهت امور دینی یا آیین های ملی از جمله عزاداران هیات ها، شرکت کنندگان در مراسم احیا اعتکاف یا اعیاد و جشن های مذهبی، دانش پژوهان حوزه فرهنگ و مذهب، طلاب، یا مردمی که آیین های ملی نظیر چهارشنبه سوری و عید نوروز رو جشن می گیرند، هست. همچنین برای تعیین حجم نمونه آماری از فرمول ذیل استفاده شده است.

در گام بعد به منظور اولویت بندی و تعیین میزان اهمیت هر یک از شاخص ها وزن هریک از شاخص ها تعیین شد. روش کار بدین صورت است که پرسشنامه ای شامل معیارها و شاخص های تحقق پذیری که با استفاده از طیف پنج گانه لیکرت ارزش گذاری شده بود، تهیه و بر اساس نمونه گیری هدفمند توسط ۵۰۰۰ مراجعه کننده،

¹ Gosling

معیار اول:

کالبدی

- تأکید بر عرصه عمومی (الکساندر، ۱۹۹۷، ۸۱)
- تأکید بر خوانایی کالبدی فضا (ماتین، ۱۹۹۹، ۴۰)
- دسترسی مناسب (مدنی پور، ۱۳۸۴، ۲۲)
- دعوت کنندگی فضا (پاکزاد، ۱۳۹۰، ۵۹)
- انعکاس ارزش های دینی (شفافیت، روشنی) (سلطانزاده، ۱۳۷۷، ۹۰)
- انعکاس موتیف های معماری ایرانی (گاردنر، ۱۳۸۹، ۱۰۲)
- برخورداری از فضای باز و ارتباط با آسمان (بعد معنوی) (نقره کار، ۱۳۹۲، ۵۰)
- بهره گیری از اصول طراحی کلاسیک نظیر تعادل، تقارن و توحید (گوسلینگ^۶، ۱۹۶۶، ۴۰)

معیار دوم:

کاربری

- وجود کاربری های مرتبط و همگن نظیر فرهنگی، هنری و مذهبی (عناصری، ۱۳۷۴، ۹۴)
- قابلیت ارتباط مجموعه با کاربری های فرهنگی و جمعی اطراف به منظور جذب مخاطبان بیشتر (مپال^۷، ۲۰۱۰، ۴۲) (2010, 42)
- قابلیت ارائه خدمات مکمل نظیر آموزشی و تربیتی (هبرماس^۸، ۱۹۹۱، ۸۰)
- برخورداری از خدمات پشتیبان نظیر رستوران ها و کافه ها (لفبر^۹، ۱۹۹۳، ۹۹)

معیار سوم:

اجتماعی

- امکان مبادلات کالا، اطلاعات، علوم، اخبار و هنرها در فضاهای اجتماعی (سولنز^۹، ۲۰۰۳، ۲۰۱)
- میزان افزایش برخورد های چهره به چهره و قوی شدن ارتباطات مردمی (ترکاشوند، ۱۳۹۲، ۲۰)
- تقویت امنیت و منزلت اجتماعی افراد (فکوهی، ۱۳۷۹، ۹۶)
- قابلیت ایجاد تعاون اجتماعی و روحیه اعتماد و بردباری (براتی، ۱۳۹۰، ۸۷)
- وجود فضای شاد اجتماعی در مرکز توجه افراد (جشن نوروز، چهارشنبه سوری، جشن های ملی) (فلامک، ۱۳۸۱، ۷۰)

معیار چهارم:

فرهنگی

- امکان تقویت پیوندهای معنوی و اهداف قدسی جامعه (سید نژاد و دیگران، ۱۳۹۳، ۲۱)
- قابلیت ترویج ارزش های ایثار، شهادت، زهد، پرهیزکاری (آموزه های دینی) (امیل دورکیم، ۱۹۰۰، ۵۰)
- امکان پخش کردن خیرات و نذری (رنجبر، ۱۳۸۰، ۶۹)
- میزان حفظ سنت ها و رسوم جامعه در راستای تقویت غرور ملی (فکوهی، ۱۳۷۹، ۹۹)
- امکان تقویت ادبیات و آیین های ملی (تعزیه، نمایش روحوضی، مناسبات فرهنگی) (اردلان، ۱۳۸۱، ۶۰)
- انسجام ارزش های ملی (بردباری، مسئولیت پذیری، مشارکت مردمی) (روح الامینی، ۱۳۷۰، ۷۹)

معیار پنجم:

اقتصادی

- امکان توسعه اقتصاد سبز و احترام به محیط زیست و طبیعت (آموزه های آیین ملی و روز طبیعت) (محمودی، ۱۳۹۰، ۴۲)
- امکان اشتغال زایی و ایجاد درآمد از صنایع دستی و هنرهای مذهبی آیینی (فکوهی، ۱۳۷۹، ۲۰)
- کاهش تجمل گرایی در برگزاری مراسم دینی (سادگی) (روبین^{۱۰}، ۲۰۰۱، ۶۳)
- پوشش نیازهای اقتصادی و خودکفایی مجموعه (اسپارلی^{۱۱}، ۱۹۹۸، ۷۲)

¹ Solnes

یافته ها

داده‌ها در نرم‌افزار SPSS، میزان اهمیت هر شاخص معین شده و اولویت‌بندی انجام می‌گیرد. جدول ۱ و ۲ و ۳ ابتدا ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخ‌گویان مورد بررسی قرار گرفته و دامنه میانگین نمرات در تمامی متغیرها از ۱ (خیلی کم) تا ۵ (خیلی زیاد) است. طیف پرسشنامه از نوع طیف لیکرت پنج گزینه‌ای است و بر این اساس نمره متوسط یا حد وسط نمرات برابر با ۳ است. فراوانی پاسخ دهندگان مرد ۱۶۷ و زن ۱۵۳ نفر بود.

پس از تعیین معیارها و شاخص‌های مؤثر در تحقق‌پذیری فضاها، فرهنگی به جهت برگزاری مراسم آیینی و در راستای هدف اصلی پژوهش، تعیین اهمیت و وزن هر یک از معیارها و شاخص‌ها انجام می‌گیرد. در این مرحله پرسشنامه‌ای شامل شاخص با استفاده از طیف ارزش‌گذاری لیکرت تهیه شده و توسط کارشناسان و خبرگانی که در فرآیند انجام پروژه‌ها حضور داشته‌اند، تکمیل می‌شود. سپس با استفاده از آزمون فریدمن انجام یافته و از جمع‌آوری و تکمیل پرسشنامه‌ها، تجزیه و تحلیل

جدول ۱. میزان تحصیلات پاسخ‌گویان

میزان تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی	تجمعی %
دیپلم	۱۳۸	۴۳	۴۳
کارشناسی	۸۶	۲۷	۷۰
کارشناسی ارشد	۸۰	۲۵	۹۵
دکتری	۱۶	۵	۱۰۰
مجموع	۳۲۰	۱۰۰	

جدول ۲. میزان سن پاسخ‌گویان

سن	فراوانی	درصد فراوانی	تجمعی %
کمتر از ۳۰ سال	۵۱	۱۶	۱۶
۳۱-۴۰	۷۷	۲۴	۴۰
۴۱-۵۰	۱۰۲	۳۲	۷۲
بالتر از ۵۰ سال	۹۰	۲۸	۱۰۰
مجموع	۳۲۰	۱۰۰	

۱- توصیف شاخص‌های کالبدی

معیار کالبدی موجود دارای هشت شاخص یا سؤال است که در جدول ۳ درصد فراوانی و میانگین تمامی شاخص‌های این متغیر آمده است. شاخص‌ها برحسب میانگین از بالاترین میانگین به پایین‌ترین میانگین مرتب شده‌اند.

جدول ۳. مقادیر درصد فراوانی و میانگین معیار کالبدی

میانگین	طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت پاسخ‌ها					رديف	معیارهای مؤثر بر طراحی مراکز فرهنگی
	خیلی زیاد (۵)	زیاد (۴)	متوسط (۳)	کم (۲)	خیلی کم (۱)		
۴,۱۲	۱۳۹	۱۲۸	۲۰	۱۷	۱۶	۱	برخورداری از فضای باز و ارتباط با آسمان (بعد معنوی)
۴,۱۰	۱۳۶	۱۲۵	۲۸	۲۰	۱۱	۲	دعوت‌کنندگی فضا
۴,۰۳	۱۳۶	۱۲۱	۲۱	۲۳	۱۹	۳	بهره‌گیری از اصول طراحی کلاسیک نظیر تعادل، تقارن و توحید
۴,۰۲۵	۱۳۲	۱۲۲	۲۷	۲۰	۱۹	۴	تأکید بر عرصه عمومی
۳,۹۷	۱۳۱	۱۲۳	۲۰	۱۸	۲۸	۵	دسترسی مناسب
۳,۸۸	۱۲۴	۱۰۹	۳۰	۳۹	۱۸	۶	تأکید بر خوانایی کالبدی فضا
۳,۸۵	۱۱۸	۱۰۱	۳۴	۳۹	۲۷	۷	انعکاس موتیف های معماری ایرانی
۳,۸۳	۱۲۳	۱۰۴	۳۴	۳۴	۲۵	۸	انعکاس ارزش‌های دینی (شفافیت، روشنی)

این متغیر آمده است. شاخص‌ها برحسب میانگین از بالاترین میانگین به پایین‌ترین میانگین مرتب شده‌اند.

۲- توصیف شاخص‌های کاربری

معیار کاربری دارای چهار شاخص یا سؤال است که در جدول ۴ درصد فراوانی و میانگین تمامی شاخص‌های

جدول ۴. مقادیر درصد فراوانی و میانگین معیار کاربری

میانگین	طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت پاسخ‌ها					رديف	معیارهای مؤثر بر طراحی مراکز فرهنگی
	خیلی زیاد (۵)	زیاد (۴)	متوسط (۳)	کم (۲)	خیلی کم (۱)		
۳,۵۶	۶۳	۱۱۷	۹۴	۲۹	۱۷	۱	وجود کاربری‌های مرتبط و همگن نظیر فرهنگی، هنری و مذهبی
۳,۰۹	۳۵	۸۲	۱۱۱	۶۳	۲۹	۲	قابلیت ارائه خدمات مکمل نظیر آموزشی و تربیتی
۲,۸۴	۱۰	۷۰	۱۲۵	۸۹	۲۶	۳	قابلیت ارتباط مجموعه با کاربری‌های فرهنگی و جمعی اطراف به‌منظور جذب مخاطبان بیشتر
۲,۳۶	۲۸	۲۰	۶۶	۱۳۱	۷۵	۴	برخورداری از خدمات پشتیبان نظیر رستوران‌ها و کافه‌ها

۳- توصیف شاخص های اجتماعی

این متغیر آمده است. شاخص ها برحسب میانگین از بالاترین میانگین به پایین ترین میانگین مرتب شده اند.

معیار اجتماعی دارای پنج شاخص یا سؤال است که در جدول ۵ درصد فراوانی و میانگین تمامی شاخص های

جدول ۵. مقادیر درصد فراوانی و میانگین معیار اجتماعی

میانگین	طیف ۵ گزینه ای لیکرت پاسخ ها					ردیف	معیارهای مؤثر بر طراحی مراکز فرهنگی
	خیلی زیاد (۵)	زیاد (۴)	متوسط (۳)	کم (۲)	کمتر (۱)		
۴,۱۰	۱۴۷	۱۱۹	۱۹	۱۲	۲۳	۱	میزان افزایش برخوردهای چهره به چهره و قوی شدن ارتباطات مردمی
۴,۰۵	۱۴۹	۱۰۴	۲۵	۱۸	۲۴	۲	وجود فضای شاد اجتماعی در مرکز توجه افراد (جشن نوروز، چهارشنبه سوری، جشن های ملی)
۳,۷۵	۹۹	۱۲۴	۳۹	۳۴	۲۴	۳	امکان مبادلات کالا، اطلاعات، علوم، اخبار و هنرها در فضاهای اجتماعی
۳,۷۴	۷۵	۱۴۳	۶۵	۱۹	۱۸	۴	قابلیت ایجاد تعاون اجتماعی و روحیه اعتماد و بردباری
۳,۵۹	۸۱	۱۲۱	۵۶	۳۲	۳۰	۵	تقویت امنیت و منزلت اجتماعی افراد

این متغیر آمده است. شاخص ها برحسب میانگین از بالاترین میانگین به پایین ترین میانگین مرتب شده اند.

۴- توصیف شاخص های فرهنگی

معیار فرهنگی دارای شش شاخص یا سؤال است که در جدول ۶ درصد فراوانی و میانگین تمامی شاخص های

جدول ۶. مقادیر درصد فراوانی و میانگین معیار فرهنگی

میانگین	طیف ۵ گزینه ای لیکرت پاسخ ها					ردیف	معیارهای مؤثر بر طراحی مراکز فرهنگی
	خیلی زیاد (۵)	زیاد (۴)	متوسط (۳)	کم (۲)	کمتر (۱)		
۴,۰۹	۱۳۱	۱۳۶	۲۲	۱۴	۱۷	۱	میزان حفظ سنت ها و رسوم جامعه در راستای تقویت غرور ملی
۴,۰۴	۱۰۳	۱۷۲	۱۵	۱۷	۱۳	۲	امکان تقویت ادبیات و آیین های

ملی (تعزیه، نمایش روحوضی، مناسبات فرهنگی)						
۳	۲۰	۲۲	۸۰	۱۳۲	۶۶	۳,۶۳
۴	۳۶	۳۱	۴۴	۱۴۳	۶۶	۳,۵۳
۵	۵۳	۷۲	۹۹	۵۴	۴۲	۲,۸۷
۶	۶۴	۶۴	۱۰۱	۴۶	۴۵	۲,۸۳

این متغیر آمده است. شاخص‌ها برحسب میانگین از بالاترین میانگین به پایین‌ترین میانگین مرتب شده‌اند.

۵- توصیف شاخص‌های اقتصادی

معیار اقتصادی دارای چهار شاخص یا سؤال است که در جدول ۷ درصد فراوانی و میانگین تمامی شاخص‌های

جدول ۷. مقادیر درصد فراوانی و میانگین معیار اقتصادی

ردیف	معیارهای مؤثر بر طراحی مراکز فرهنگی	گویه‌ها	طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت پاسخ‌ها				
			زیاد (۵)	زیاد (۴)	متوسط (۳)	کم (۲)	کم (۱)
۱	معیار "اقتصادی"	امکان اشتغال‌زایی و ایجاد درآمد از صنایع دستی و هنرهای مذهبی آیینی	۵۹	۹۷	۱۱۲	۵۲	۰
۲		امکان توسعه اقتصاد سبز و احترام به محیط‌زیست و طبیعت (آموزه‌های آیین ملی و روز طبیعت)	۴۶	۳۹	۱۱۵	۹۳	۲۷
۳		پوشش نیازهای اقتصادی و خودکفایی مجموعه	۳۲	۲۶	۶۳	۱۳۵	۶۴
۴		کاهش تجمل‌گرایی در برگزاری مراسم دینی (سادگی)	۲۶	۲۵	۷۷	۱۲۴	۶۸

میانگین تمامی نمرات از ۱ (خیلی کم) تا ۵ (خیلی زیاد) است. بر این اساس حد متوسط نمرات برابر با ۳ است. نمودار ستونی میانگین معیارهای اصلی پژوهش در ادامه آورده شده است (نمودار ۱).

۶- توصیف متغیرهای اصلی

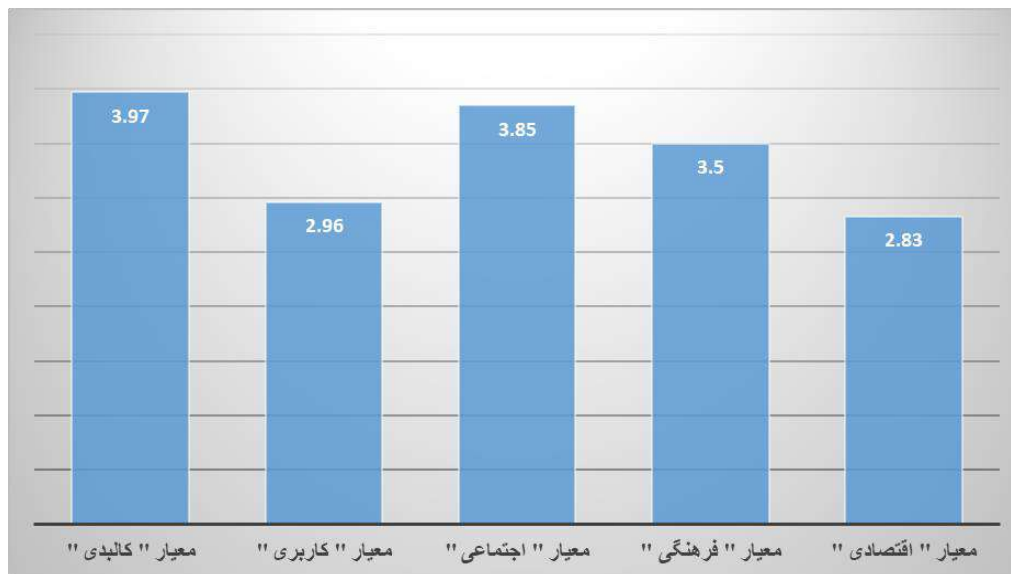
در جدول ۸ به توصیف معیارهای اصلی (معیار کالبدی، کاربری، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی) پرداخته شده است. با استفاده از آماره‌های میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای اصلی توصیف شدند. دامنه

جدول ۸. میانگین و انحراف استاندارد معیارهای اصلی

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد
معیار " کالبدی "	۳,۹۷	۰,۱۳
معیار " کاربری "	۲,۹۶	۰,۰۵
معیار " اجتماعی "	۳,۸۵	۰,۲۴
معیار " فرهنگی "	۳,۵۰	۰,۰۹
معیار " اقتصادی "	۲,۸۳	۰,۰۴

است. با توجه به تحقیقات میدانی صورت گرفته عمده ترین علت کمینه شدن مقدار میانگین این متغیر نسبت به باقی متغیرها عدم آشنایی اکثریت پاسخگویان با نحوه تأمین مالی مراکز فرهنگی هست.

بررسی میانگین‌ها و انحراف‌های استاندارد نشان می‌دهد تمامی معیارهای مذکور مورد قبول نسبی پاسخگویان قرار گرفته است که در بین معیارها، معیار اقتصادی دارای کمترین میانگین و بیشترین انحراف استاندارد از میانگین

نمودار ۱. نمودار ستونی میانگین معیارهای اصلی

۱۳ نمایانگر اولویت بندی شاخص‌های مؤثر در طراحی مراکز فرهنگی به منظور برگزاری آیین‌های ملی و مذهبی تهران (منطقه ۶) هست.

پس از تعیین معیارها و شاخص‌های مؤثر در طراحی مراکز فرهنگی، تعیین اهمیت و وزن هر یک از معیارها و شاخص‌ها به صورت کلی انجام گرفته است. جدول ۱۰ نشان دهنده اولویت بندی معیارهای مؤثر اصلی و جدول

جدول ۹. اولویت بندی و وزن دهی معیارهای مؤثر اصلی

اولویت	معیارها	میانگین فریدمن	وزن نهایی
۱	کالبدی	۴,۰۴	۰,۰۴۴
۲	اجتماعی	۳,۷۳	۰,۰۴۱
۳	فرهنگی	۳,۱۶	۰,۰۳۵

۰,۰۲۳	۲,۱۰	کاربری	۴
۰,۰۲۱	۱,۹۷	اقتصادی	۵

ملاحظه می‌شود که دو معیار صلاحیت کالبدی و وزن و دو معیار کاربری و اقتصادی با کمترین میزان اجتماعی به ترتیب اولویت اول و دوم و دارای بالاترین اهمیت در رده‌های انتهایی قرار گرفته‌اند.

جدول ۱۰. اولویت‌بندی شاخص های مؤثر

اولویت	شاخص‌ها	میانگین فریدمن	وزن نهایی
۱	میزان حفظ سنت‌ها و رسوم جامعه در راستای تقویت غرور ملی	۱۷,۷۹	۰,۰۵۵۶
۲	برخورداری از فضای باز و ارتباط با آسمان (بعد معنوی)	۱۷,۷۴	۰,۰۵۵۴
۳	دعوت‌کنندگی فضا	۱۷,۶۳	۰,۰۵۵۰
۴	میزان افزایش برخوردهای چهره به چهره و قوی شدن ارتباطات مردمی	۱۷,۵۳	۰,۰۵۴۷
۵	امکان تقویت ادبیات و آیین‌های ملی (تعزیه، نمایش روحوضی، مناسبات فرهنگی)	۱۷,۲۹	۰,۰۵۴۰
۶	تأکید بر عرصه عمومی	۱۷,۲۰	۰,۰۵۳۸
۷	بهره‌گیری از اصول طراحی کلاسیک نظیر تعادل، تقارن و توحید	۱۷,۲۰	۰,۰۵۳۷
۸	وجود فضای شاد اجتماعی در مرکز توجه افراد (جشن نوروز، چهارشنبه‌سوری، جشن‌های ملی)	۱۷,۱۹	۰,۰۵۳۶
۹	دسترسی مناسب	۱۶,۸۹	۰,۰۵۲۷
۱۰	تأکید بر خوانایی کالبدی فضا	۱۶,۳۲	۰,۰۵۱۰
۱۱	انعکاس ارزش‌های دینی (شفافیت، روشنی)	۱۵,۹۲	۰,۰۴۹۷
۱۲	انعکاس موتیف‌های معماری ایرانی	۱۵,۶۲	۰,۰۴۸۸
۱۳	امکان مبادلات کالا، اطلاعات، علوم، اخبار و هنرها در فضاهای اجتماعی	۱۵,۱۵	۰,۰۴۷۳
۱۴	تقویت امنیت و منزلت اجتماعی افراد	۱۴,۸۸	۰,۰۴۶۵
۱۵	قابلیت ایجاد تعاون اجتماعی و روحیه اعتماد و بردباری	۱۴,۴۹	۰,۰۴۵۲
۱۶	قابلیت ترویج ارزش‌های ایثار، شهادت، زهد، پرهیزکاری (آموزه‌های دینی)	۱۴,۲۵	۰,۰۴۴۵
۱۷	امکان تقویت پیوندهای معنوی و اهداف قدسی جامعه	۱۴,۲۲	۰,۰۴۴۴
۱۸	قابلیت ارتباط مجموعه با کاربری‌های فرهنگی و جمعی اطراف به‌منظور جذب مخاطبان بیشتر	۱۳,۸۷	۰,۰۴۳۳
۱۹	امکان اشتغال‌زایی و ایجاد درآمد از صنایع‌دستی و هنرهای مذهبی آیینی	۱۳,۲۳	۰,۰۴۱۳
۲۰	قابلیت ارائه خدمات مکمل نظیر آموزشی و تربیتی	۱۱,۱۳	۰,۰۳۴۷
۲۱	امکان توسعه اقتصاد سبز و احترام به محیط‌زیست و طبیعت (آموزه‌های آیین ملی و روز طبیعت)	۱۰,۴۵	۰,۰۳۲۶
۲۲	انسجام ارزش‌های ملی (بردباری، مسئولیت‌پذیری، مشارکت مردمی)	۹,۹۹	۰,۰۳۱۲

۰,۰۳۱۱	۹,۲۹	امکان پخش کردن خیرات و نذری	۲۳
۰,۰۲۹۰	۷,۹۴	قابلیت ارتباط مجموعه با کاربری‌های فرهنگی و جمعی اطراف به منظور جذب مخاطبان بیشتر	۲۴
۰,۰۲۴۸	۷,۶۰	پوشش نیازهای اقتصادی و خودکفایی مجموعه	۲۵
۰,۰۲۳۷	۷,۲۱	کاهش تجمل‌گرایی در برگزاری مراسم دینی (سادگی)	۲۶
۰,۰۲۲۵	۷,۱۸	برخوردراری از خدمات پشتیبان نظیر رستوران‌ها و کافه‌ها	۲۷

دستاوردهای این پژوهش نحوه اثرگذاری هرکدام از این شاخص‌ها و میزان اثرگذاری می‌تواند متفاوت باشد. تطبیق مدل مستخرج از امتیازدهی شاخص‌ها در ترکیب با ماهیت فرهنگی مورد مطالعه در منطقه ۶ تهران و استفاده تجربی از این مدل گویای کارایی مدل در ارزیابی نقش شاخص‌های بازآفرینی فرهنگی در ارتقاء هویت فضاهای فرهنگی است. بدین منظور، تعداد زیادی شاخص‌ها در بخش کیفیت فضاهای فرهنگی گردآوری شد. لذا در این زمینه راهکارهایی جهت برنامه ریزی معماری مراکز فرهنگی ارائه نمود. از جمله آنکه طراحی مجموعه و فضاهای فرهنگی با دارا بودن حداکثر تنوع، همنویایی و گوناگونی، زیبایی و تداوم بصری چشم‌اندازها صورت بگیرد، و طراحی میدان اصلی در جهت فضای شاد اجتماعی در مرکز توجه افراد (جشن نوروز، چهارشنبه‌سوری، جشن‌های ملی) با سقف باز به در جهت برخورداراری از فضای باز و ارتباط با آسمان (بعد معنوی) انجام شود. همچنین طراحی پوسته‌ها و شبکه‌های شفاف و سبک در کالبد طرح و استفاده از آب در جهت انعکاس ارزش‌های دینی (شفافیت، روشنی) می‌تواند به مطلوبیت فضا کمک کند و قرارگیری پوسته‌ی مشبک سبک اطراف فضای اصلی با انعکاس موتیف‌های معماری ایرانی و بازی با نور بسیار موثر است. همچنین طراحی لایه‌های سیال و سبک و سیرکولاسیون حرکتی نظام‌یافته در جهت دعوت‌کنندگی و حرکت در فضا راهگشا واقع می‌گردد. معمار می‌تواند با اولویت دادن به حرکت پیاده در مراکز خدماتی جهت تأمین حرکت آزاد عابران پیاده با ایمنی و آرامش کامل طراحی را به سمت این همانی انسان و محیط سوق دهد و به ویژگی‌های روانی مخاطب توجه بیشتری را معطوف سازد. طراحی غرفه‌های فروش محصولات صنایع‌دستی با حفظ سنت‌ها و رسوم جامعه

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های تحقیق حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها و با توجه به شاخص‌های مؤثر در فضاهای فرهنگی به جهت برگزاری مراسم آیینی، نشانگر آن است که شاخص میزان حفظ سنت‌ها و رسوم جامعه در راستای تقویت غرور ملی و برخورداراری از فضای باز و ارتباط با آسمان (بعد معنوی) و دعوت‌کنندگی فضا و میزان افزایش برخوردارهای چهره به چهره و قوی شدن ارتباطات مردمی دارای بیشترین اولویت و با وزن دهی ۰,۰۵۵۶ - ۰,۰۵۵۴ - ۰,۰۵۵۰ - ۰,۰۵۴۷ دارای بیشترین وزن دهی و ۴ اولویت اول می‌باشند علیرغم بی‌توجهی مراکز موجود به اولویت اول (حفظ سنت‌ها و رسوم جامعه در راستای تقویت غرور ملی) در جایگاه اول قرار گرفته است که مهر تائیدی بر لزوم پررنگ نمودن نقش این الویت در فرآیند تحقق پروژه‌های مراکز فرهنگی هست. شاخص‌های چهارم (میزان افزایش برخوردارهای چهره به چهره و قوی شدن ارتباطات مردمی) نشان از اهمیت خاص این موضوع در بزرگ‌ترین دغدغه سازمان‌های ملی و مراکز فرهنگی پروژه‌هاست. در واقع بسیاری از تصمیمات در مراکز فرهنگی بر اساس عوامل ارتباط مردمی باید شکل گرفته شود.

مجموع بررسی‌ها در این پژوهش حکایت از تلفیق عوامل روانشناختی بین فردی در تعاملات اجتماعی مجموعه فرهنگی در اثرگذاری بر آیین‌ها و سنت‌های ملی و مذهبی است. همچنین این اثرگذاری در بستر عمومی شهر متناسب با شاخص‌های بیان‌شده و ویژگی‌های فرهنگی، اسکیمای پیش زمینه‌های ذهنی-روانی مخاطب، تربیت روحی- رفتاری در تعاملات بین فردی، هویت اجتماعی و کیفیت محیطی صورت می‌پذیرد. مبتنی بر

منابع

- در راستای تقویت غرور ملی و با هدف امکان اشتغال‌زایی و ایجاد درآمد از صنایع‌دستی و هنرهای مذهبی آیینی می‌تواند در جهت حفظ فرهنگ و هویت ایرانی تاثیر بسزایی داشته باشد. و ایجاد میدان چه و میدان اصلی مرکزی مرتبط با دیگری در جهت تأکید بر عرصه‌ی عمومی فضا، در کنار توزیع فضاهای فرهنگی متناسب با پایگاه اجتماعی و اقتصادی هر منطقه، همراه با طراحی تفکیک یافته هر کاربری، و دقت در حرکت پیاده و نیازهای مخاطبان در جهت تأکید بر خوانایی کالبدی فضا در جهت حصول فضایی معمارانه در آثار فرهنگی به منظور افزایش تعاملات اجتماعی نقش اساسی ایفا میکند. همچنین ایجاد فضاهایی پویا و خلاقانه چون: طراحی گالری‌های شناخت در جهت امکان تقویت ادبیات و آیین‌های ملی (تعزیه، نمایش روحوضی، مناسبات فرهنگی)، طراحی فضاهای امن و راحت برای گروه‌های مختلف سنی و جنسی و همچنین فعالیت‌های فردی و اجتماعی، اختصاص میدانچه‌ی جمعی خدمات پشتیبان نظیر رستوران‌ها و کافه‌ها، در طراحی فضاهای فرهنگی جهت ارتقاء برخوردهای اجتماعی طراحی عناصر و اجزای داخل مجموعه با برخورداری از یک احساس تعلق، وحدت هویت و شناسایی مراسم آیینی می‌تواند تعیین کننده باشد. و در نهایت طراحی فضای جمعی مرکزی به منظور برگزاری آیین‌ها در جهت افزایش میزان برخوردهای چهره به چهره و قوی شدن ارتباطات مردمی می‌تواند در جهت پاسخگویی به نیازهای کاربران مجموعه در برگزاری مراسم آیینی منطبق بر فرهنگ و ویژگی های روانی منتج از تعاملات اجتماعی خاص ملی و مذهبی، تاثیر بسزایی داشته باشد، و در حوزه‌ی روانشناسی محیطی معماری مراکز فرهنگی، جهت تربیت روانی مخاطب فضا به منظور برگزاری مراسم آیینی در تعاملات بین فردی و راهگشا واقع گردد.
- اردلان، فریدون. (۱۳۸۱). مجموعه مقالات توسعه فرهنگی، ترجمه احمد صبوری، شهرآشوب امیرشاهی، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد اسلامی.
- اسدی، علی. (۱۳۵۲). فراغت، تعاریف و دیدگاه‌ها، سمینار ملی رفاه اجتماعی، سازمان برنامه و بودجه، تهران: کمیته گذران اوقات فراغت، اسفند، ۵-۴.
- اعتماد، پویا. (۱۳۸۳). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی سنتی و مذهب، ماهنامه اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۴۵ و ۴۶ اکبری، زاهدی. (۱۳۸۷). کاربرد روش‌های رتبه‌بندی و تصمیم‌گیری چند شاخصه، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، تهران.
- امیل دورکمیم، لارنس. (۱۹۰۰). از مدرنیسم تا فرهنگ، ویراستار فارسی: عبدالکریم رشیدیان، تهران: نشر نی.
- آلتمن، ایروین. (۱۳۸۲). محیط و رفتار اجتماعی: خلوت، فضای شخصی، قلمرو و ازدحام، علی نمازیان، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- براتی، مجتبی. (۱۳۹۰). سیری در مفاهیم و ابعاد فرهنگی جامعه، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران.
- بلوچی، زهرا؛ کریمی، باقر. (۱۳۹۵). بازشناسی عناصر معماری معناگرا در طراحی مرکز فرهنگی هنری ایرانی اسلامی، همایش ملی پژوهش‌های کاربردی در افق‌های نوین عمران و معماری، بوشهر.
- پاکزاد، محمد. (۱۳۹۰). مهندسی ایرانی، از مجموعه گفتارهای اولین و دومین هم‌اندیشی مباحث معماری، سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان، اصفهان.
- ترکاشوند، مسعود. (۱۳۹۲). فلسفه فرهنگ در ایران باستان، تهران: گیتاشناسی.
- جوان فروزنده، علی، قاسم، مطلبی. (۱۳۹۰). مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل‌دهنده‌ی آن، هویت شهر، ۲۷-۳۷: (۸)۵

- دانشپور، سید الهادی و چرخچیان، مریم. (۱۳۸۸). فضاهای عمومی و عوامل مؤثر بر حیات اجتماعی. باغ نظر، ۴(۷): ۱۹-۲۸
- رنجبر، ح. (۱۳۸۰). اهمیت شناخت ارزش‌های فرهنگی، مجله فرهنگ و زندگی، شماره ۹، ص ۲۰.
- روح‌الامینی، شهرناز. (۱۳۷۰). روانشناسی محیط و کاربرد آن، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی
- زمان وزیری، سپیده؛ ناصر المعمار، کیانوش. (۱۳۹۶). بررسی نقش فضاهای عمومی در کل‌گیری پایداری اجتماعی در مجموعه‌های فرهنگی (نمونه موردی: مرکز فرهنگی مدياتک سنديايي)، چهارمین کنفرانس ملی معماری و شهرسازی «پایداری و تاب‌آوری از آرمان تا واقعیت»، قزوین.
- سرخ کمال، ک؛ بیرانوند زاده، م؛ زنجیرچی، م. (۱۳۹۰). سطح‌بندی شهرستان‌های استان خراسان رضوی از لحاظ مؤلفه‌های توسعه‌یافتگی فرهنگی، برنامه‌ریزی فضایی، ۱۰۸-۹۵: (۲)
- سلطان‌زاده، غلامرضا. (۱۳۷۷). رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۰، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران.
- سید نژاد، رعنا سادات. (۱۳۹۳). تصویرهای ذهنی و مفهوم مکان، هنرهای زیبا، شماره ۳۵: ۵۰-۳۹
- صابری، حمید، ضرابی، اصغر و محمد، جمال. (۱۳۹۰). اولویت‌بندی استراتژی‌های با استفاده از فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی مطالعه موردی: کلان (CDS) توسعه شهر اصفهان، فضای جغرافیایی، ۱۲(۳۹): ۷۵-۵۹
- عنصری، جابر. (۱۳۷۲). شبیه‌خوانی، گنجینه نمایش‌های آیینی و مذهبی، (مجموعه مقالات سمینار پژوهشی تعزیه)، تهران.
- فکوهی، مصطفی. (۱۳۷۹). متافیزیک حضور و حضور متافیزیکی نمایش شرقی در جهان مدرن، بیست و ششمین جشنواره تئاتر فجر، تهران.
- فکوهی، ناصر. (۱۳۷۹). از فرهنگ تا توسعه، تهران: فردوسی.
- فلامکی، ترمه. (۱۳۸۱). جامعه‌شناسی تغییرات اجتماعی، تهران: انتشارات آگرا-نشر لویه.
- الکساندر، مارتین. (۱۹۸۷). فرهنگ و هنر، ترجمه مزینی، تهران: انتشارات دانشگاه ملی ایران.
- کلانتری، خ. (۱۳۸۹). پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی - اقتصادی با نرم‌افزار SPSS انتشارات فرهنگ صبا، تهران.
- گاردنر، جورج. (۱۳۸۲). اوقات فراغت و نیازهای مردم، ترجمه عباس اردکانیان و عباس حسنی، تهران: نوربخش
- ماتین، ارنست. (۱۹۹۹). فلسفه‌ی روشنگری، ترجمه یداله موقن، تهران: نیلوفر.
- محمودی، فتانه؛ طاووسی، محمود. (۱۳۹۰). جایگاه هویت آیینی و واقعه عاشورا، فصلنامه مطالعات ملی، ش ۴ مدنی پور، شهرام. (۱۳۷۴). تأثیر تفکر دکارت در ظهور نظریات جدید هنری، مجله خیال، شماره ۱.
- منصوری، رضوانه؛ ثقفی اصل، آرش. (۱۳۹۷). طراحی مرکز فرهنگی به منظور برگزاری آیین‌های ملی و مذهبی، پایان‌نامه‌ی مقطع کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر آرش ثقفی اصل، دانشکده‌ی هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، شهریور ماه، تهران.
- منصوری، رضوانه؛ ثقفی اصل، آرش. (۱۳۹۹). شناسایی عوامل مؤثر در برنامه‌ریزی معماری مراکز فرهنگی بر اساس تقویت تعاملات اجتماعی شهروندان، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۲۰(۵۹): ۸۹-۶۹
- میرمحمدرضایی، نرگس؛ ثبوتی، هومن. (۱۳۹۵). بازنده سازی مجموعه‌های فرهنگی گذشته نمونه موردی مرکز فرهنگی شهری خیابان ولیعصر تهران (محدوده میدان ولیعصر چهار راه ولیعصر)، دومین کنفرانس بین‌المللی یافته‌های نوین پژوهشی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری، تهران.
- نعمتی پور، نرگس؛ دهقان توران پشته، عاطفه؛ زارع، لیلا. (۱۳۹۵). ارائه راهکارهایی جهت طراحی مرکز فرهنگی با رویکرد ارتقای تعاملات فرهنگی - اجتماعی در سطح بین‌المللی، نمونه موردی: خانه فرهنگ ایران - ژاپن،

disorder and diversity”, American Journal of Community Psychology, 13.

اولین همایش ملی فناوری در مهندسی کاربردی باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب
نقره کار، عبدالحمید. (۱۳۹۲). حکمت هنر اسلامی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران.

Gosling, H. & Andreas, M. (1966). Quantification of climate for tourism in the northwest of Iran, Meteorological Applications 16.

Habermas, A.H. (1991). Climate, greenhouse warming and the quality of life, progress in physical Geography”.

Lefebver, V. (1993). Thermal Design of Building Canberra’ Raia Education.

Marcus, C.C. (1992). Environmental memories, New York, Plenum Press.

Mepal, J. M. (2010). Climate and destination choice of German tourists. Climate comfort index. SAE, Worrendale. USA.

Mitchell, D. (1996),” Introduction: Public space and the city”, Urban Geography.

Perkumien, B. (2006). The Zoning of Human Bioclimatic Comfort for Ecotourism Planning in Gilan, Iran south Western of Caspian sea, Australian Journal of Basic and Applied Sciences 4.

Proshansky, H.M. (1978). “ The City and self-identity”, Environment And Behaviour, 10.

Robin, Th.D. (2001). “Exploring international tourists perceptions of hotel operations by using a modified SERVQUAL approach- a case study of mauritius.” Managing Service Quality Volume 14, Number 5.

Solnes, C.R. (2013). Theory, concepts and Methods in Tourism Research. Proceeding of I international workshop on climate and tourism and recreation. International society of biometeology : p 3-20.

Spradly, D. (1998). Metric Handbook planning and design data, Boston, Architectural press, PP: 213-219.

Taylor, R.B. (1985). Gottfredson, S.D. & Brower, B., “Attachment to place: Discriminant validity, and impacts of

Explaining and Ranking the Architectural Criteria of Cultural Centers in Environmental Psychology, in order to Hold Ritual Ceremonies based on Associations

Rezvaneh Mansouri¹, Farah Habib^{2*}, Azadeh Shahcheraghi³

- 1) PhD, Department of Architecture, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
 - 2) Prof, Department of Architecture, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
 - 3) Associate Prof, Department of Architecture, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
-

Abstract

The history of each country leads to the formation of the psychological characteristics of people and, as a result, the culture of that society. The culture of each society has a direct and significant influence on the environmental psychology of architecture. Therefore, the creation of a center to identify and display these rituals and traditions is of interest to all cities with diverse cultures. In fact, it is necessary to create a place where artists present their mental concerns of various issues in the form of art and culture in order to influence people in society. A place as a cultural center where the audience can be diligent in expanding social interactions and forming a creative mental-spiritual tablet according to the culture and rituals of that city. The research method is quantitative-qualitative and applied in a descriptive-survey approach. The operational method of quantitative research is survey. that a questionnaire was evaluated and prepared using a five-point Likert scale, and based on a targeted sampling of 5,000 clients, 320 eligible people returned in the field. The sampling method was random and the statistical population was classified according to characteristics after data collection. Finally, by collecting and analyzing the resulting data in SPSS software and using Friedman's variance test, the weight of each index was determined and then prioritized. The results of the research showed that the indicators of the preservation of the traditions and customs of the society in order to strengthen the national pride, enjoyment of open space and connection with the sky have the highest priority and according to the weighting, they have the highest importance.

Key words: Environmental Psychology, Cultural Centers, Rituals Ceremony.
